

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads

gezicht in

MONNICKENDAM

Gemeente: Monnickendam

Het beschermde stadsgezicht omvat het op de bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg tek. nr. 247) door een stippellijn omgrensd gebied.

De stad Monnickendam dankt haar naam aan een dam of dijk, die door de monniken van de Mariëngaarde werd aangelegd. De eerste naamvermelding komt voor in een handvest van 1288, waarin Floris V enige vrijheden verleent aan de poorters van Monnickendam en Medemblik. Op 24 februari 1355 werd door Willem V de nederzetting tot stad verheven.

Monnickendam is ontstaan op de dam, die werd ontworpen door afsluiting van een watertje, dat een der Waterlandse meren met de Zuiderzee verbond. De eerste huizen werden langs deze dam of zeedijk, het tegenwoordige Noord- en Zuideinde, gebouwd. Even ten westen van de Damsluis, die de afsluiting vormde van het binnenwater met de zee, lag een weg landinwaarts, waaruit de in zuidwestelijke richting lopende Kerkstraat, later verlengd met de Zarken, is ontstaan.

Tot omstreeks 1400 werd de stad aan de landzijde begrensd door de gracht langs de Oude Zijds Burgwal en de Lindengracht. Het gebied ten zuiden van de Lindengracht is kort na 1400 bij de stad getrokken. Hier verrees de nieuwe parochiekerk, die in 1412 nog niet was voltooid. Ten oosten van deze kerk stond het Tertiariissenconvent Mariëngaarde, dat in 1403 reeds wordt vermeld. Dit klooster werd in 1580 afgebroken en op dezelfde plaats verrees in het begin van de 17e eeuw een provenhuis, dat echter in 1730 weer verdween.

Een tweede uitleg verkreeg de stad in het jaar 1575, toen de strook ten westen van de Nieuwe Zijds Voorburgwal werd toegevoegd. De omwalling met bastions en de uitspringende courtine, die deze uitleg aan de westzijde begrensd, werd naar ontwerp van de Alkmaarse vestingbouwkundige Antonisz uitgevoerd.

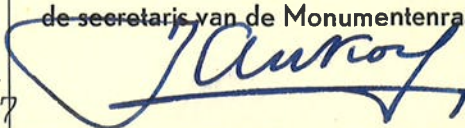
Dit, in de 16de eeuw bij de stad getrokken gebied werd evenwel met uitzondering van enkele huizen langs de Burgwal niet bebouwd. De reden hiervan was dat door de hernieuwde Amsterdamse concurrentie in de laatste decennia van de 16de eeuw spoedig een einde kwam aan de bloei van de handel in Monnickendam en de daarmee gepaard gaande toeneming van het inwonertal. Pas in de 20e eeuw werden de tuinen binnen dit omwalde stadsdeel met woningen bebouwd.

Naast periodes van bloei en voorspoed kende de stad ook veel rampen en tegenslagen. Vooral de veroveringen en plunderingen in 1426 door de Kennemers, de aanhangers van Jacoba van Beieren, berokkenen veel schade. De naam van de gedempte Kennemergracht draagt de herinnering aan dit gebeuren voort.

In 1499 werd door een enorme brand een groot gedeelte van de stad verwoest, terwijl, toen de stad nog maar nauwelijks van deze ramp hersteld was, een tweede grote brand in 1513 slechts enkele gebouwen, zoals de Grote Kerk, het zusterklooster, een school en

Behoort bij de beschikking van de Ministers van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening van 24 juli 1978
Afdeling: O.K.N. Nr.: 156.057

Overeenkomstig het oorspronkelijke, de secretaris van de Monumentenraad,

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

MONNICKENDAM

Gemeente: Monnickendam

enkele woonhuizen, van de totale verwoesting spaarde. Opvallend is, dat de plattegrond van Monnickendam in de loop der eeuwen geen wijziging heeft ondergaan. Het gehele stratenpatroon is nog volkomen gelijk aan dat uit de ontstaangeschiedenis van de verschillende stadsdelen. Nog steeds wordt de entree van de stad gevormd door de drie oorspronkelijke toegangen aan Noordeinde, Zuideinde en Kerkstraat (Zarken) terwijl de drie oudste straten tot op heden de hoofdstraten van de stad hebben gevormd. Op enkele kleine grachtjes en binnenwatertjes na zijn alle grachten nog aanwezig. Naast de stedenbouwkundige structuur is ook in de aard der bebouwing het karakter van de vroegere waterstad bewaard gebleven.

Gezamenlijk leveren deze verschillende onderdelen een stadsbeeld op, dat van algemeen belang is wegens de schoonheid en het karakter van het geheel.

De bescherming omvat de drie oude hoofdstraten van de stad en de gebieden, welke daar direct mede in relatie staan. Voorts zijn enkele stadsdelen opgenomen, die door structuur en aard van de bebouwing het historisch karakter in hoge mate hebben bewaard. In het centrum van de stad op het kruispunt van de drie oudste straten domineert de uit het begin van de 16de eeuw daterende speeltoren met zijn in renaissancestijl opgetrokken houten bekroning. Vermoedelijk heeft de toren deel uitgemaakt van een kerkgebouw. De Kerkstraat dankt haar naam aan dit reeds voor de hervorming verdwenen gebouw. Even ten oosten van de toren ligt de Damsluis, die de sluiting vormde tussen het buiten- en binnenwater. Door restauratie is deze sluis met brug in oude luister hersteld.

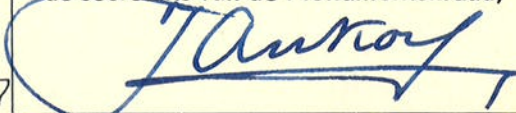
De uit het derde kwart van de 17de eeuw stammende Waag staat direct westelijk van deze sluis. Met de overige bebouwing rond deze dam, het schilderachtige grachtje 't Zand ten zuiden van de sluis, alsmede het zich verbredende water van de Haven aan de noordzijde, is dit gedeelte het meest karakteristieke van de oude binnenstad. Ofschoon de bebouwing ter weerszijden van het noordelijk gedeelte van de Haven weinig fraais oplevert behoort zij visueel en structureel tot het gezicht en kan door een goede stedenbouwkundige regeling veel zodanig worden verbeterd, dat het aan het gehele beeld ten goede komt. Dit gedeelte is daarom mede binnen het voorstel getrokken.

De bebouwing aan het Zuideinde is nabij de Dam van hogere waarde dan het overige gedeelte van de straat. De gehele straat is evenwel mede door haar bochtig beloop en profilering karakteristiek. Dat bepaalde gedeelten wegens de verkrotte toestand der woningen moet worden gesaneerd, behoeft, indien de vernieuwingen op de juiste wijze worden ingepast, niet bezwaarlijk te zijn. Eveneens valt in het noordeinde een verschil in waarde te onderscheiden tussen het gedeelte nabij de Dam en het overige straatgedeelte. In het eerstgenoemde gedeelte zijn het Raadhuis en een aantal statige 18de-eeuwse huizen gelegen. Door het verschil in

Behoort bij de beschikking van de Ministers van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening van
24 juli 1970
Afdeling: O.K.N.

Nr. 156.057

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

3

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

MONNICKENDAM

Gemeente: Monnickendam

parcelering, perceelgrootte en de afwisseling tussen lijst- en topgevels vormen de beide straatwanden een aantrekkelijk aanzien. Bij vernieuwingen zal met dit aspect rekening moeten worden gehouden.

De Kerkstraat bezit naast een 14-tal individueel beschermde monumenten een aantal nieuwere objecten, die over het algemeen goed met elkaar harmoniëren. Voorbij de Lindengracht aan de zuidzijde ligt het uit het begin van de 15de eeuw daterende stadsgedeelte. De Zarken, het verlengde van de Kerkstraat komt hier uit op de inmiddels gerestaureerde Grote Kerk. De bebouwing ter weerszijden van de Zarken bezit stijl en eenheid. Vermeldenswaard zijn de voormalige Nieuwe Doelen uit 1743, thans ambtswoning van de burgemeester (Zarken 4), alsmede de panden Zarken 6-12 en 14.

Zowel de Lindengracht als het water langs 't Zand en het Bloemendaal zijn voor het karakter van deze Oud-Hollandse stad van essentieel belang. Van de bebouwing langs deze grachten is die langs 't Zand door de aanwezigheid van verscheidene oudheidkundige waardevolle panden het meest van belang. Evenals langs de Lindengracht is ook hier de boombegroeiing in hoge mate bepalend voor het zo typische eigensoortig karakter van dit soort stadsgrachten. Hoewel de bebouwing langs de zuidzijde van de Lindengracht individueel weinig waarde heeft, is het totaalbeeld door de goede schaalverhouding onmisbaar. Bij verbetering van de hier gelegen woningen zal gestreefd moeten worden naar rehabilitatie.

Het bouwblok, zuidoostelijk van de Bloemendaal, bezit slechts enkele oude panden. Het blijft echter van belang het water langs Bloemendaal en Niesenoords Burgwal te behouden. Mede hierdoor blijft een fraaie afscheiding aanwezig tussen de nieuwbouw en de oude stadsbebouwing, waarbij de diepe tuinen achter de zuidoostelijke bebouwing langs het Wezenland, die grenzen aan het genoemde grachtje, ruimtelijk een goede overgang vormen. Vanaf de Niesenoords Burgwal heeft men over deze tuinen een bijzonder fraai gezicht op de Grote Kerk.

Aan het Wezenland staat naast enkele andere beschermde monumenten het Doopsgezinde kerkgebouwtje, een eenvoudig zaalkerkje uit de 18de eeuw.

De begrenzing van het beschermde stadsgezicht is aan de zuidoostzijde op een voor de hand liggende wijze bepaald door het aan deze zijde van de stad gelegen vroegere bolwerk. Aan de westkant is binnen het voorstel ook de Oude- en Nieuwezijds Burgwal opgenomen, niet vanwege de waarde van de hieraan gelegen bebouwing, maar wegens de historische betekenis van de gracht en de aangename schaal van de beide straatwanden. Ook hier zijn de bomen, waarvan helaas recentelijk een groot aantal moest worden gekapt, van bijzondere betekenis.

Daar de bescherming tot doel heeft door middel van een stedenbouwkundige regeling de plaatselijke karakteristiek voor de

Behoort bij de beschikking van de Ministers van
Cultuur, Recreatie en Maatschap-
pelijk Werk en van Volkshuisves-
ting en Ruimtelijke Ordening van
24 juli 1970
Afdeling: O.K.N.

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

Nr. 156.057

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

MONNICKENDAM

Gemeente: Monnickendam

toekomst te verzekeren zonder dat een algehele bevroezing wordt beoogd, is een vrij groot gedeelte van de binnenstad binnen de begrenzing getrokken, waarbij het van de waarde van de verschillende stadsdelen zal afhangen in hoeverre het stedenbouwkundig plan moet worden gedetailleerd. Steeds zal evenwel gezocht moeten worden naar een compromis tussen enerzijds het behouden van al datgene, dat bepalend is voor het karakter, en anderzijds het toelaten van voorzieningen ter instandhouding van het stedelijk leven.

Behoort bij de beschikking van de Ministers van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening van

Afdeling: 24 juli 1970
O.K.N.

Nr.: 156.057

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

